

УДК 371(430):378.06:343.627(477)

ВРАХУВАННЯ НІМЕЦЬКОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДИТИНСТВА У ВІТЧИЗНЯНИХ УМОВАХ

Гриник Ігор Миронович
м.Дрогобич

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки соціальних педагогів до правового захисту дитинства. З'ясовано, що пошуки шляхів удосконалення професійної підготовки соціальних педагогів до захисту прав дитини в Україні актуалізують необхідність осмислення зарубіжного досвіду підготовки фахівців соціальної сфери до охорони прав дітей, зокрема європейських країн. Доведена доцільність урахування німецького досвіду професійної підготовки соціальних педагогів/працівників до правового захисту дитинства у вітчизняних умовах, що вирізняється результативними підходами і прогресивними ідеями.

Ключові слова: соціальний педагог, професійна підготовка соціальних педагогів, соціально-педагогічна освіта, правовий захист дитинства, правова компетентність соціального педагога.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах розгортання соціально-правового захисту дітей та молоді в Україні, створення системи соціальних, правових й економічних заходів щодо виявлення, попередження та нейтралізації впливу на їх життєдіяльність негативних чинників, забезпечення гідних умов і рівня життя, розробки національних програм захисту їх законних інтересів, перед соціальними педагогами постали нові завдання, що полягають головню у попередженні порушення чи відстоюванні дитячих прав. Це значно підвищило вимоги до професійної підготовки соціальних педагогів для оптимальної реалізації державної політики стосовно дітей та молоді, їх підтримки і захисту як однієї з найбільш вразливих категорій населення.

З огляду на незаперечну актуальність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до правового захисту дітей, у вищих навчальних закладах України все частіше спостерігаються відповідні пропозиції щодо її поглиблення та удосконалення. Зокрема чинні робочі навчальні плани, за якими здійснюється соціально-педагогічна освіта, відображають сьогодні посилення уваги до формування правової компетентності студентів.

Активні пошуки шляхів удосконалення професійної підготовки соціальних педагогів до правового захисту дитинства в Україні актуалізують необхідність конструктивно-критичного осмислення зарубіжного досвіду підготовки фахівців соціальної сфери до охорони прав дітей, зокрема європейських країн, де накопичено багатий теоретичний та практичний матеріал у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз стану наукової розробленості проблеми засвідчив, що сьогодні серед українських та зарубіжних науковців активні дослідження в галузі професійної підготовки фахівців до соціально-правового захисту дитинства ведуть М.Гарашкін, М.Горбушина, Я.Кічук, І.Ковчина, А.Коротун, А.Молчанова, Г.Садрисламов, О.Шульга та ін. Їхні роботи переконливо доводять гостроту проблеми правової підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників як передумови ефективної реалізації їх професійних обов'язків загалом та правозахисних завдань зокрема. З'ясовано, що у пошуках можливостей удосконалення й модернізації системи професійної освіти фахівців соціальної і соціально-педагогічної роботи загалом та їх підготовки до правового захисту дітей зокрема науковці все частіше звертаються до досвіду зарубіжних країн у цій сфері (Л.Віннікова, Н.Микитенко, О.Павлішак та ін.).

Аналіз наукової літератури засвідчує достатньо активне звернення дослідників до досвіду Німеччини у галузі професійної підготовки соціальних фахівців (Н.Абашкіна,

М.Єфімова, О.Пришляк та ін.).

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності врахування німецького досвіду професійно-правової підготовки соціальних педагогів у вітчизняних умовах.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми дослідження зумовлена низкою суперечностей між: потребою суспільства і держави у зміцненні системи захисту прав дитини та недостатнім рівнем професійно-правової освіти кадрового забезпечення у цій сфері; необхідністю якісної підготовки фахівців соціально-педагогічної роботи до охорони законних прав та інтересів дітей і недостатньою розробленістю її змісту, форм і методів; доцільністю навчання соціальних педагогів ефективно захищати права неповнолітніх громадян з урахуванням європейського досвіду та відсутністю комплексних наукових досліджень з питань підготовки фахівців соціальної галузі до правового захисту дитинства у європейських державах, зокрема Німеччині.

У межах вищої соціально-педагогічної освіти у вітчизняних вищих навчальних закладах спостерігаємо зростання уваги до підготовки студентів до правового захисту дитинства. Відзначаючи позитивні зрушення і наявні здобутки у цій сфері, слід зазначити, що деякі її проблеми досі залишаються нерозв'язаними. Так, професор Інституту психології та соціальної педагогіки Ж. Петрочко, розглядаючи теоретичні і практичні проблеми соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах й провівши зріз стану професійної готовності студентів до соціально-правового захисту населення загалом і зокрема до соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, з'ясувала, що їхня обізнаність й правові уявлення з цих питань ще недостатні і неглибокі [4, с.27].

Як правило, це пояснюється недостатнім обсягом начального часу, відведеним на вивчення правознавчих дисциплін. Зокрема, згідно з діючими навчальними планами за напрямом «Соціальна педагогіка» на етапі бакалаврату, освоєння правової інформації, необхідної для успішної подальшої професійної діяльності, займає не більше 15% навчального часу. Водночас у німецьких закладах вищої освіти вивчення правознавчих курсів займає, за даними Г.Шпіндлер, в середньому 25% навчального часу, відведеного для усієї підготовки фахівців соціальної сфери [5].

Суттєве обмеження навчального часу для освоєння правознавчих дисциплін, цілком зрозуміло, зумовило і критику щодо відсутності системності й неперервності правової освіти студентів за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка» у вітчизняних вищих школах, адже формування правової компетенції у майбутніх соціальних педагогів розглядається як складний і тривалий процес, що має здійснюватися протягом усього періоду навчання, тим більше що освітній процес у вищому навчальному закладі завдяки своїм особливостям (безперервності, послідовності тощо) передбачає для цього широкі можливості.

Попри дедалі частіше впровадження різноманітних освітніх курсів у межах підготовки майбутніх соціальних педагогів до правозахисної роботи, в українських вищих навчальних закладах ще не досягнуто її системного, безперервного характеру, як це спостерігається у німецьких вищих школах, що реалізують професійну підготовку соціальних фахівців, та передбачено вивчення правознавчих дисциплін у кожному семестрі або в межах окремих чи міждисциплінарних модулів. Ця системність і безперервність професійно-правової освіти фахівців соціальної сфери у вищих школах Німеччини досягається насамперед завдяки

її глибини й спрямованості на найрізноманітніші завдання і проблеми професійної діяльності у системі соціальної роботи з різними групами населення, особливо дітьми і молоддю.

Враховуючи вищесказане, варто наголосити, що підхід до вивчення дисциплін правознавчого циклу студентами соціально-педагогічної спеціальності не може бути лише ознайомлювально-поверховим, оскільки не дасть майбутньому фахівцеві реальної можливості адекватно відстоювати права людини і дитини. Щоб запобігти проявам некомпетентності соціального педагога у цих питаннях, сьогодні буде актуальним навчання студентів цієї спеціальності за програмою, якою передбачалося б ґрунтовне вивчення галузевого законодавства України та міжнародних правових актів у сфері соціально-правового захисту людини і дитини впродовж усього періоду навчання.

Ще одним суттєвим недоліком вітчизняної практики професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до правового захисту населення загалом та дитинства зокрема, вважається її структура. Зокрема у вітчизняних вищих навчальних закладах професійно-правова підготовка майбутніх соціальних педагогів передбачає часто автономне, відокремлене засвоєння загальних правових знань через вивчення дисципліни «Правознавства» та спеціальних правових знань, умінь і навичок шляхом ознайомлення з нормативно-правовими документами, які визначають правові норми їх подальшої професійної діяльності, в межах різних правознавчих дисциплін («Соціально-правовий захист особистості», «Соціально-правовий захист дитинства» тощо). Це, своєю чергою, не сприяє усвідомленню студентами повною мірою зв'язку між правом та соціально-педагогічною роботою зі самого початку їх професійної підготовки.

Водночас і німецький досвід доводить помилковість такого підходу: і в процесі розгляду особливостей розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери впродовж усього ХХ ст. і сьогодні спостерігаємо намагання досягти максимальної інтеграції численних наукових галузей (педагогіки, психології, соціології, права, економіки тощо) та різних навчальних курсів правознавчого циклу. Так, вступний навчальний курс «Загальні основи права» та спеціальні курси «Правові засади соціальної роботи з дітьми», «Правові основи соціальної роботи з сім'ями», «Правові основи соціальної роботи зі злочинцями» тощо, які в тих чи інших формулюваннях містяться у навчальних планах за напрямом підготовки «Соціальна робота» усіх вищих навчальних закладах Німеччини, нерозривно пов'язані між собою та забезпечують цим логічну послідовність професійної підготовки фахівців соціальної сфери до захисту прав різних груп населення, починаючи з ознайомлення із загальними правовими основами соціальної допомоги населенню (людям похилого віку, дітям і молоді, людям і дітям з обмеженими можливостями, повнолітнім і неповнолітнім право порушникам тощо) та завершуючи поглибленим вивченням прав конкретних груп населення і механізмів їх захисту.

Крім того, ця інтеграція спостерігається і в поглибленні зв'язків між окремими спеціальним правознавчими навчальними курсами. Скажімо, курс «Правові засади соціальної роботи з дітьми і молоддю», як правило, охоплює не лише інформацію щодо захисту прав дитини, визначених у міжнародних та німецьких нормативних документах, але і аспекти, наприклад, сімейного права, у зв'язку з чим він тісно пов'язаний з курсом «Правові основи соціальної роботи із сім'єю», чи кримінального права, і в результаті цього – зв'язок з курсом «Правові основи роботи зі злочинцями».

Такий підхід забезпечує системність та цілісність правових знань студентів, усвідомлення ними тісних взаємозв'язків між різними галузями права і їх стосунку до конкретних завдань професійної діяльності, необхідності врахування та розгляду у процесі розв'язання завдань професійної практики прав та інтересів всіх зацікавлених сторін. Завдяки такій інтеграції професійно-правова підготовка соціальних фахівців у вищих навчальних закладах Німеччини має цілісний, системний, неперервний характер, а не є розмежованою на вивчення непов'язаних навчальних курсів відповідно до окремих галузей права.

Іншим аспектом критики сучасної практики професійної підготовки соціальних педагогів до захисту прав дітей в Україні вважається її надмірний теоретичний характер, орієнтація на освоєння норм і положень міжнародних і національних документів у галузі правового захисту дитинства та водночас недостатня спрямованість на формування практичних умінь і навичок розв'язання відповідних професійних завдань. Варто зазначити, що і німецький досвід у цій сфері відображає посилену увагу до теоретичної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до захисту прав дитини. Однак це означає не елементарного запам'ятовування змісту нормативних актів, а передовсім освоєння техніки роботи із законом, що відповідає ситуації практики, яка передбачає швидке освоєння актуальних правових знань відповідно до інтенсивного розвитку правової системи на національному й міжнародному рівнях. Практична ж підготовка у межах правознавчих дисциплін передбачає формування вміння розв'язувати відповідні завдання на прикладі конкретних випадків правового захисту людини чи дитини, виявлення їх порушення і можливих способів відстоювання.

На нашу думку, процес практичної підготовки студентів – соціальних педагогів – з дисциплін правознавчого циклу, зокрема і в межах курсів «Основи соціально-правового захисту дитинства і материнства», «Соціально-правовий захист сім'ї» необхідно супроводжувати активним залученням до співпраці з органами державної та місцевої влади, органами внутрішніх справ та кримінальної міліції у справах дітей, соціальними службами тощо. Це дасть змогу наочно продемонструвати студентам процес роботи зазначених установ з дітьми, неповнолітніми та їх сім'ями; усвідомити практичні аспекти соціально-правової роботи з неповнолітніми правопорушниками, дітьми-клієнтами соціальних служб, структурою державних і місцевих установ, що надають соціальну підтримку дітям, сім'ям з дітьми тощо.

Висновки. Узагальнивши сказане вище, констатуємо, що професійна діяльність фахівців соціально-педагогічної роботи вимагає сьогодні готовності до ефективного правового захисту населення загалом та дитинства зокрема. Така підготовка є складним і неперервним процесом, компоненти якого будучи нерозривно пов'язаними між собою, мають передбачати: освоєння базових правознавчих курсів для формування загальних уявлень майбутніх соціальних педагогів про правові аспекти їх професійної діяльності, вивчення професійно-орієнтованих правознавчих дисциплін з метою поглибленого усвідомлення прав дітей, визначених на міжнародному і національному рівні та засвоєння дієвих механізмів їх захисту. Формування цих знань і вмінь майбутніх соціальних педагогів має розглядатися, отже, як одне з основних завдань їх професійної підготовки, що забезпечуватиме ефективну реалізацію державної політики щодо підтримки дітей і молоді та їхніх сімей на належному рівні.

Література та джерела

1. Абашкіна Н.В. Підготовка соціальних педагогів у Німеччині: Методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки соціальних педагогів в Україні на основі використання німецького досвіду / Н.В. Абашкіна. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2003. – 23 с.
2. Ефимова М.В. Подготовка социальных педагогов и социальных работников в вузах Германии: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Мария Викторовна Ефимова; Ярославский государственный педагогический университет им.К.Д.Ушинского. – Ярославль, 1997. – 215 с.

3. Пришляк О.Ю. Професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Оксана Юріївна Пришляк; Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка. – Тернопіль, 2008. – 219 с.
4. Петрочко Ж.В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.05 / Жанна Василівна Петрочко; Інститут проблем виховання НАПН України. – К., 2011. – 44 с.
5. Spindler H. Veränderungen in der Hochschulausbildung in der Sozialen Arbeit / H. Spindler // Forum Sozial. – 2012. – Jg. 1. – S.19-23

Література та джерела

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки социальных педагогов к правовой защите детства. Выяснено, что поиски путей совершенствования профессиональной подготовки социальных педагогов к защите прав ребенка в Украине актуализируют необходимость осмысления зарубежного опыта подготовки специалистов социальной сферы к охране прав детей, в частности европейских стран. Доказана целесообразность учета немецкого опыта профессиональной подготовки социальных педагогов / работников в правовой защите детства в отечественных условиях, отличающегося результативными подходами и прогрессивными идеями.

Ключевые слова: социальный педагог, профессиональная подготовка социальных педагогов, социально-педагогическое образование, правовая защита детства, правовая компетентность социального педагога.

The article is devoted to the problem of training of social pedagogues for the legal protection of children. It has been found out that the search for ways of improving the training of social pedagogues for child protection in Ukraine actualizes the necessity for understanding of international experience of training professionals for the social protection of children, including European countries. The necessity of taking into account of German experience of social workers/ pedagogues professional training for the legal protection of children in domestic conditions (that differs by effective approaches and progressive ideas) has been proved. The main achievements of Germany in this field are: the creation of a coherent system of continuous professional legal education of future social pedagogues; interdisciplinary nature of training and orientation to specific targets for the protection of children's rights; appropriateness of training to the real situation; unity of theoretical and practical training, a high level of teaching within the educational process, etc.

Key words: social pedagogue, professional training, social and pedagogical education, legal protection of children, legal competence of social pedagogue.

УДК 37.013

РОЗИТОК ЗМІСТУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

Депчинська Іветта Аттіліївна
Опачко Магдалина Василівна
м.Ужгород

Актуальність досліджуваної проблеми визначається суперечністю між значимістю гуманітарного знання, гуманітарної освіти у суспільному розвитку, житті громадян, конкретної людини та історико-культурною обумовленістю оцінювання її місця і ролі у суспільних, в тому числі, освітніх процесах. Мета дослідження полягала у розкритті сутності поняття розвитку змісту гуманітарної освіти, і передбачала уточнення понять “гуманітарні знання”, “гуманітарна освіта”, “зміст гуманітарної освіти” та визначення змістових елементів системно-структурного аналізу поняття динаміки змісту гуманітарної освіти.

Ключові слова: гуманітарне знання, гуманітарна освіта, зміст гуманітарної освіти, аналіз розвитку змісту освіти.

Перед сучасною освітою постав новий виклик, пов'язаний із переосмисленням ролі і значення гуманітарної складової підготовки фахівців у вищих освітніх закладах. Педагогічна громадськість стурбована відміною наказу Міністерства освіти і науки України № 642, про викладання ряду гуманітарних предметів як нормативних дисциплін, вивчення яких пропонується студентами всіх спеціальностей. На сторінках Інтернет – видань ця новина активно обговорюється, вона має як прихильників так і супротивників. Не вникаючи у деталі дискусії, зауважимо, що важливість гуманітарного знання ставиться під сумнів не вперше і історія розвитку суспільств має немало прикладів цьому.

Варто зауважити, що освіта України прийняла курс на

гуманізацію та гуманітаризацію з початком державотворення в умовах незалежності. Більше 20-ти років розвитку гуманітарної освіти дозволили визначити як перелік гуманітарних дисциплін, які пропонувались для вивчення в школі, так і тих, які вивчались у вищих школах. Окрім того, вища освіта пропонувала здобувати дедалі більше гуманітарних спеціальностей: психологи, політологи, соціологи, соціальні працівники і педагоги та ін.

Реформи, які розпочинаються сьогодні, пов'язані із орієнтацією суспільства на європейські цінності. Це означає, що гуманізація та демократизація і надалі виступають базовими принципами розвитку вітчизняної освіти, але їх реалізація здійснюватиметься з урахуванням, крім іншого, індивідуальних потреб (запитів) учнів (студентів), доцільності, утилітаризму. Отже йдеться не про переоцінку місця і ролі гуманітарного знання в системі загальноосвітніх, або професійноорієнтованих знань а про інші підходи до його засвоєння, оновлення змісту дисциплін гуманітарного циклу з орієнтацією на конкретні запити (як освітніх закладів, так і конкретних споживачів освітнього продукту).

Дуже важливим є взаємозв'язок між ставленням суспільства до гуманітарних знань та темпами демократизації самого суспільства, його прогресивним розвитком. Ця закономірність було не один раз проілюстровано історичним поступом розвитку європейських суспільств. Закарпаття, яке входило до складу Чехословаччини в 1919-1939 р.р., також переживало добу піднесення. Адже саме цей період, за оцінками багатьох науковців, став дуже важливим етапом як в утвердженні демократичних цінностей, так і в